

MALÉ, Jordi / BORRÀS, Laura (ed.): *Poètiques catalanes del segle xx*. Barcelona: Editorial UOC, 2008, 371 p.

L. Borràs i J. Malé, curadors d'aquest volum i professors de la UOC en el moment de la seva publicació, declaren a la «Justificació» que el precedeix que el seu origen són uns materials didàctics preparats per a una assignatura de la UOC, «Literatura catalana: teoria i crítica», adaptats per a la publicació com a llibre conservant «el més alt rigor en l'elaboració dels estudis [combinat] amb la coherència i la claredat expositives» i procurant que el material resultés accessible. Em sembla que ho han aconseguit i que han confegit un llibre de notable interès, no solament didàctic, que en té, sinó que també és una aportació de considerable nivell a la història de la literatura catalana. El volum aplega col·laboracions de dotze autors, inclosos els curadors, i consta de tres parts: la primera, dedicada a comentar poetes, és la més extensa (p. 15-190); la segona se centra en els narradors (p. 191-311); i la tercera inclou dramaturgs i assagistes (p. 313-371). El nombre descendent de pàgines resulta prou significatiu de la distribució desigual de la reflexió literària, mirall potser no solament del pensament dels escriptors sinó també de les limitacions del món literari local, i dificulta, com és lògic, l'ordit d'una història que doni compte d'una manera prou representativa de tots tres gèneres, perquè l'assaig no es pot considerar que hi tingui una representació suficient.

Estudis Romànics [Institut d'Estudis Catalans], Vol. 32 (2010), p. 427-551

Certament, el recull vol ser una història, no de la crítica literària, sinó, com diuen els curadors mateixos, de les «idees literàries», feta a partir d'un seguit d'escriptors de «la passada centúria», encara que hi ha algun autor que encara escriu en la present (Carme Riera, per exemple). Els curadors adverteixen, però, que s'han limitat a estudiar «poètiques formulades», és a dir, textos «en què els escriptors reflexionen, especulen i/o comenten el seu propi ideari literari, la seva pròpia poètica –i de retop, molt sovint, la seva pròpia obra». Si el projecte editorial és encomiable, en canvi la selecció d'autors i de textos pot suscitar controvèrsia: per què uns autors i no uns altres, per què aquests textos i no uns altres. Que siguin «poètiques formulades» permet d'explicar per què no hi són autors que, en una història de les idees literàries d'abast més general hi haurien de tenir un lloc de relleu, com ara Guerau de Liost o Salvador Espriu en la poesia o Narcís Oller (el de *Pilar Prim*) i Víctor Català en la prosa, per limitar-me a uns noms indiscutibles.

També és dit al principi que s'han triat textos breus, per raons pràctiques i didàctiques, la qual cosa implica que no representen la totalitat de la poètica dels autors, sinó una part, que cal suposar significativa. Aquesta brevetat ha permès que els diversos capítols ofereixin, uns més que altres, un comentari detallat del text, la qual cosa en facilita la comprensió i constitueix al seu torn un exercici escolar digníssim de lectura de textos d'assaig o teòrics. Altrament, l'obligada parcialitat en la selecció d'autors i textos és compensada amb l'esforç de «contextualitzar la respectiva poètica dins el pensament literari coetani o immediatament anterior, tant a nivell català com europeu». Cal concedir que ha estat un esforç notable, reeixit en la major part de capítols, però desdibuixat o atenuat en d'altres, sobretot en els capítols dedicats a narradors i dramaturgs, que en ser menys apareixen més aïllats i són doncs més difícils d'inserir en una narració que en canvi permet d'encaixar molt millor les reflexions dels poetes. Els primers capítols dedicats a poetes, obra de J. Malé, ofereixen una història de la poesia des del romanticisme fins a les avantguardes (futurisme i surrealisme sobretot), passant per un postsimbolisme que comprèn gran part de la poesia europea de 1900 fins als anys 30. Citant els textos originals, en una clara demostració de rigor acadèmic, impressionen pel detall a què poden arribar, com quan dedica un apartat a explicar l'escola naturista o *l'école romane* (p. 22-24), que segurament ultrapassa les expectatives de molts estudiants d'avui. Una narració que s'altera en arribar al capítol de Riba en què no es parla pròpiament del context poètic (el postsimbolisme hi escauria) sinó del formalisme rus (del concepte de llenguatge poètic) i alhora de Valéry (imprescindible en aquest context), una combinació que dona bon resultat i que palesa un coneixement aprofundit tant del moviment teòric com del poeta; una maniobra similar apareix al capítol sobre Marià Manent, la reflexió poètica del qual és posada en relació amb el *new criticism* i en concret, amb total encert, amb T. S. Eliot. (I encara al capítol sobre Fuster, que és posat en relació amb M. Baxtin d'una manera molt suggerent, però que potser demanaria més argumentació.) Els capítols sobre Salvat-Papasseit, Dalí (molt oportú) i Foix refan la complexa relació de la poesia catalana amb l'avantguarda, amb l'epíleg de Brossa, que tan difícil resulta d'encaixar en la història de la poesia catalana de la postguerra. Oliver, en canvi, és vist correctament com a continuador del postsimbolisme, però no es destaca prou la seva postulada relació amb el realisme, amb el qual també és difícil de relacionar Ferrater, però potser hauria convingut de traçar algunes línies de contacte. En aquest sentit, l'excel·lent capítol que Vicent Salvador dedica a Maria-Mercè Marçal enllesteix molt de pressa la seva incardinació en la literatura dels anys 70, que no solament implica un relleu generacional sinó poètic (el desplaçament del realisme que havia volgut dominar la dècada anterior). Ara, tant aquest capítol, com els dedicats a Montserrat Roig i Carme Riera, tots dos de Meri Torras, tots dos molt bons, legitimen un tombant crucial en el pensament literari i crític i sociocultural dels últims anys del segle xx, la irrupció del feminisme que esdevé una referència ineludible, tant en la reflexió poètica com en la pràctica literària, encara que, ho repeteixo, la narració en l'apartat dels narradors és clarament fragmentària, i així ho reconeixen els curadors.

Encara voldria remarcar un altre aspecte, referit també a la primera part del volum, i és que, tot i la diversitat de motivacions dels textos comentats, autors i curadors subratllen i contextualitzen a cada pas (amb crides a peu de pàgina si cal) la presència de conceptes teòrics, crítics, estètics, potser ideològics, com ara l'elusiva sinceritat i la inaferrable inspiració (que es pot concretar en una paraula, un vers do-

nat, un ritme o una imatge, d'inexplicable procedència), relacionades totes dues amb una espontaneïtat que reclama o refusa el treball de la forma, que s'encarna en la mètrica (i en un ventall de possibilitats, de les més convencionals a les més lliures), o amb la puresa (que du a l'estilització, a la música), però també la complicada relació amb la realitat i el misteri (de la imitació de la natura a la descoberta del suprarreal, sovint l'exploració del misteri, de l'inefable), la qual obliga a plantejar-se l'estatut de la poesia (forma de coneixement, comunicació, revelació) i la seva funció (social, cultural, metafísica), que implica una relació complicada amb el llenguatge comú en l'esforç de fer-li dir allò que es vol dir (o que no es pot dir, tot just suggerir). Sinceritat i espontaneïtat, puresa i inspiració, duen a explorar la personalitat del poeta i la seva expressió en els poemes, de la paraula viva de Maragall a la impersonalitat de Foix, passant per la crònica moral d'un individu que emprèn Ferrater o el testimoniatge del subtil observador que és la veu lírica de Carner. Els tractes amb la inspiració també són abordats per Ruyra, que no pot evitar corregir la realitat representada en un sentit moral, mentre que Pla la descriu grisa i banal, i Rodoreda reflexiona sobre la novel·la com a «mirall trencat» (amb l'oportuna evocació del lloc comú de Stendhal per part de L. Borràs); pel seu costat, Calders reclama eixamplar en la direcció del fantàstic, del meravellós, un concepte de realitat que se li feia estret a causa dels motlles més aviat rígids de la poètica del realisme dels anys 50 i 60, amb els quals tampoc no es va sentir mai còmode Pedrolo, destacat explorador de formes i experimentador constant alhora que conreador de gèneres popular com el policíac o la ciència ficció. Justament l'exploració de les formes, practicada tant pel narrador com per poetes com Foix o Brossa, suscita un altre problema plantejat per l'axioma romàntic de la unió orgànica de fons i forma, que Ferrater ja gosava separar: el compromís moral de l'escriptor amb la forma i, és clar, amb el llenguatge. Es un problema important l'elecció de la forma, la seva adequació al contingut, però segurament encara ho és més la relació de l'escriptor amb el llenguatge; ja el va posar de manifest Mallarmé, amb la voluntat de tornar el sentit propi als «mots de la tribu», però ha esdevingut un problema de primer ordre en la lluita de les escriptores per fer sentir una veu pròpia, personal, singular, però inequívocament una «paraula de dona».

Conclusió: *Poètiques catalanes del segle xx* és un volum molt útil, ben elaborat, que tot i alguns desnivells en la presentació dels diversos capítols (en part a causa de la diversitat dels textos comentats, en part a les diferències entre els autors que en són responsables), em sembla que constitueix una aportació sòlida a una història de les idees literàries catalanes al llarg del segle xx, a la qual precisament J. Malé ha fet contribucions notables (sobre la poètica de Riba, sobre la història de la literatura catalana), que completaran allà on calgui les pàgines rellevants dels volums de la imprescindible *Història de la literatura catalana* (de l'editorial Ariel) dirigits per Joaquim Molas (sempre preocupat ell també per la reflexió teòrica dels escriptors i per la seva contextualització europea, com en els seus treballs sobre les avantguardes).